

Research Paper

Investigating factors affecting the preservation and sustainability of rural tourism development resources (tourism target villages of Paveh county)

Mashood Safari Aliakbari ^{a,*}

^a Assistant Professor, Department of Geography, Payam Noor University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 6 February 2024;

Accepted: 1 May 2024

Available online: 18 August 2024

Keywords:

Sustainability, tourism resources, rural areas, Paveh county.

ABSTRACT

Today, tourism plays an essential role in the economy of rural areas and this influence is expanding. One of the important indicators in line with this role is the preservation and sustainability of tourism resources. Rural tourism resources are diverse and include many tangible and intangible attractions. In order to preserve these resources, various factors can be effective, and knowing these factors is important in the sustainability of tourism resources. In this research, the aim is to identify and analyze the factors affecting the sustainability of tourism development resources in the target villages of Paveh county and to provide optimal solutions in this field. The research method is descriptive-analytical and based on field studies using questionnaires. The validity of the questionnaire was conducted through the elites and the reliability was also confirmed with Cronbach's alpha greater than 0.70. The sample size of 349 people was calculated and questioning was done at the level of three tourism target villages of Paveh county (Hajjij, Khanqah and Shamshir villages). The results showed that the results of the test show that the social and environmental factors of sustainability of tourism development resources have an average status with an average of 3.175 and 3.042, respectively. Also, the economic and infrastructural factors show a weak situation with an average of 2.131 and 2.702, respectively. The result of the Kruskal Wallis test confirms that there is a significant difference between the three villages of Hajjij, Khanqah and Shamshir in terms of the sustainability of tourism resources, and the biggest difference is related to Khanqah village for all economic, social, infrastructural and environmental factors. In order to preserve and sustain rural tourism development resources, 6 strategies have been formulated, two of which are the strategy of preserving local culture and values, as well as the development of accommodation-infrastructure services, as the most important strategies. According to the results, in order to preserve and sustain rural tourism development resources, all factors should be given serious attention for improvement and the suggested strategies to improve the conditions were also emphasized.

1. Introduction

Paveh County in Kermanshah province is known as one of the regions that has many tourist villages due to its historical, cultural, social, economic and natural resources. The sources of rural tourism development in this region are diverse and due to this diversity and geographical location, it has always attracted many tourists. What is important

in the field of rural tourism development resources in this region is the preservation and sustainability of tourism resources; because a large part of the region's tourism development resources is rooted in its natural and cultural resources. Therefore, the main issue is that the preservation and sustainability of tourism development resources in rural areas is important,

*Corresponding Author.

Email Addresses: safarimasood@pnu.ac.ir (SH. Hajehforoshnia)

To cite this article:

Safari aliakbari, M. (2024), Investigating factors affecting the preservation and sustainability of rural tourism development resources (tourism target villages of Paveh county). *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, 5(18), 75-92

Doi: 10.22034/gsma.2024.715554

and the management of this issue requires a detailed understanding of the issue and the influencing factors in this field.

2. Methodology

The research method is based on the descriptive-analytical goal and is applied and based on the method, it is quantitative. The research data is the result of a survey study at the level of rural communities. The main tool of the research is the researcher's questionnaire, whose validity was confirmed by experts. Its reliability was also confirmed through Cronbach's alpha coefficient, which obtained a value above 0.70 for different parts of the questionnaire. The statistical population of this research is made up of the residents of three villages, Hajjij, Khanqah and Shamshir, and the sample size was calculated using Cochran's formula of 349 adults.

3. Results

The result showed that social factors include the level of awareness and general knowledge of the local community about resources (2/962); Preservation of cultural and local tourism resources and traditions (2/925); Permanence of population in villages (2/137); Information and advertising regarding the position and value of tourism resources (2.020) have a lower average than the average of the test (3) and according to the reported averages, the mentioned factors are in an unfavorable and weak state have.

Investigating economic factors including the employment of the rural community in the tourism sector of the village (2/174); Existence of suitable incomes from village tourism (1/773); reducing poverty and deprivation (2/128); providing resources for the preservation and maintenance of tourist attractions (1/922); New job opportunities in rural tourism (2/186); Various activities around tourism resources (2/601) have a lower average than the average of the test (3) and according to the reported averages, the mentioned factors are in a weak situation. In general, the economic factors affecting the preservation and sustainability of rural tourism resources are evaluated as weak.

Examining the infrastructure factors affecting the sustainability of tourism resources shows that except for the factor of having health services, other infrastructure factors were significant at the level of less than 0.05. Examining the significance direction according to the average shows that the state of technology and internet in the field of rural and tourism resources (4/171) and the existence of appropriate access infrastructure (roads, etc.) (3/782) have a favorable condition.

Of course, these two factors also need to be improved and given more attention. Also, the results show that the existence and variety of accommodation-tourism facilities in the village (1/765); having educational and promotional services (1/997); Information centers to introduce attractions (1/879); the presence of catering services in the village (1/994) in the villages of the region have poor and poor conditions.

The investigation of environmental factors affecting the sustainability of tourism resources shows that all factors were significant at a level less than 0.05. Examining the significance direction according to the reported average shows that the environmental factors include the preservation of vegetation (forest) (2.063); Preservation of endangered animal species (2/527); reduction of environmental destruction (2/246); The presence of trash cans at the village level (2.968) has a lower average than the average of the test (3) and according to the reported averages, the mentioned factors are in a weak situation. Factors such as the preservation of buildings and Historical monuments in accordance with the environment with an average of 4.412 and the preservation of the virgin areas of the village with an average of 3.982 have a favorable condition that can be effective in the sustainability and preservation of tourism resources.

The result of the Kruskal Wallis test confirms that there is a significant difference between the three villages of Hajjij, Khanqah and Shamshir in terms of sustainability of tourism resources, and the biggest difference is related to Khanqah village for all economic, social, infrastructure and environmental factors.

4. Discussion

According to the results, it should be stated that the social and environmental factors of sustainability of tourism development resources have an average status with an average of 3.175 and 3.042, respectively. Also, the economic and infrastructural factors show a weak situation with an average of 2.131 and 2.702, respectively. In order to preserve and sustain rural tourism development resources, six strategies have been developed, and these strategies can be effective and effective in maintaining have tourism resources. These strategies include preserving local culture and values; development of accommodation-infrastructure services; Development of programs and rules for the preservation of tourism resources; participation of villagers in maintaining tourism resources; providing

financial resources and supporting the preservation of cultural resources; Creation and development of tourism cultural industries.

5. Conclusion

According to the results, in order to preserve and sustain rural tourism development resources, all social, infrastructural, economic and environmental factors that are effective in preserving and sustaining rural tourism development resources should be given serious

attention for improvement and the proposed strategies to improve the conditions. Emphasis and planning. It seems that modification and review of some factors require a long-term plan. However, with all the reported conditions, the capacities and resources of tourism development in the region are very rich and with basic measures, the necessary platform can be provided for the development of rural tourism and the sustainability of its resources.

بررسی عوامل مؤثر بر حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی (روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه)

مسعود صفری علی اکبری*

* استادیار، گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۲/۱۱/۱۷

پذیرش نهایی:

۱۴۰۳/۰۲/۱۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۵/۲۸

چکیده

امروزه گردشگری نقش اساسی در اقتصاد مناطق روستایی ایفاء می نماید و این تاثیرگذاری در حال گسترش است. یکی از شاخص های مهم در راستای این نقش آفرینی، حفظ و پایداری منابع گردشگری است. منابع گردشگری روستایی متنوع هستند و جاذبه های ملموس و ناملموس زیادی را شامل می شود. در راستای حفظ این منابع، عوامل گوناگونی می تواند مؤثر باشد که شناخت این عوامل در پایداری منابع گردشگری مهم است. در این تحقیق، هدف شناخت و تحلیل عوامل مؤثر بر پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه و ارائه راهکارهای مطلوب در این زمینه است. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات میدانی با استفاده از ابزار پرسش نامه است. روایی پرسش نامه از طریق نخبگان انجام و پایایی نیز با آلفای کرونباخ بیشتر از ۰/۷۰ تأیید شد. حجم نمونه ۳۴۹ نفر محاسبه و پرسشگری در سطح سه روستای هدف گردشگری شهرستان پاوه (روستاهای حجیج، خانقاه و شمشیر) انجام شد. نتایج نشان داد نتیجه آزمون نشان می دهد که عوامل اجتماعی و زیست محیطی پایداری منابع توسعه گردشگری به ترتیب با میانگین ۳/۱۷۵ و ۳/۰۴۲، وضعیت متوسطی را برخوردار هستند. همچنین عوامل اقتصادی و زیرساختی نیز به ترتیب با میانگین ۲/۱۳۱ و ۲/۷۰۲، وضعیت ضعیفی را نشان می دهند. نتیجه آزمون کروسکال والیس تأیید می نماید که میان سه روستای حجیج، خانقاه و شمشیر، تفاوت معناداری از نظر پایداری منابع گردشگری وجود دارد که بیشترین تفاوت نیز مربوط به روستای خانقاه برای همه عوامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و زیست محیطی است. در راستای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی ۶ راهبرد تدوین شده که دو راهبرد راهبرد حفظ فرهنگ و ارزش های بومی و همچنین توسعه خدمات اقامتی-زیرساختی به عنوان مهمترین راهبردها شناخته شده است. با توجه به نتایج، جهت حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی، بایستی همه عوامل مورد توجه جدی جهت ارتقاء قرار گیرند و راهبردهای پیشنهادی را نیز جهت بهبود شرایط مورد تأکید قرار داد.

واژگان کلیدی:

پایداری، منابع گردشگری، مناطق روستایی، شهرستان پاوه.

* نویسنده مسئول:

پست الکترونیک نویسندهگان: safarimasood@pnu.ac.ir (م، صفری علی اکبری)

نحوه استنادی به مقاله: صفری علی اکبری، مسعود (۱۴۰۳). بررسی عوامل مؤثر بر حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی (روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه). فصلنامه

مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال پنجم، شماره ۲ (۱۸)، صص ۹۲-۷۵.

۱. مقدمه

گردشگری یکی از بخش های مهم اقتصادی و یکی از مهمترین صنایع جهان است (Sadeghi et al,2022: 121) که امروزه نقش مهمی در ابعاد مختلف توسعه سکونتگاه های انسانی ایفا می نماید. گردشگری یک پدیده اجتماعی (Nazari sarmazeh & Seidaiy, 2021:261) و از عوامل موثر در اشتغال زایی و کاهش فقر است (Milova et al,2017: 439). البته اهمیت صنعت گردشگری بسیار بیشتر از رشد اقتصادی و اشتغال زایی است؛ چنانچه از این صنعت می توان برای حفظ و افزایش فرصت های مناسب آتی، افزایش آگاهی مردم از طریق شناسایی فرهنگ های خاص و ترویج آنها و حتی برای کاهش تنش های سیاسی استفاده کرد (Lukjanova,2019: 4). با توجه به همین ساختار و کارکرد، گردشگری انواع مختلفی دارد که گردشگری روستایی یکی از آنها است. این نوع گردشگری بر پایه جاذبه ها و استعداد های مناطق روستایی با هدف توسعه پایدار روستاها شکل گرفته است (Murty & Shankar,2020: 6). با توجه به افزایش اوقات فراغت و محدودیت های زندگی شهری، اهمیت گردشگری روستایی روز به روز پررنگ تر می شود. در روستاها، جاذبه ها و منابع فراوان وجود دارد که برای گذران اوقات فراغت بازدید کنندگان شهری یا غیربومی، ظرفیتی بسیار مناسب را فراهم می آورد (Askarpour et al,2013:1). گردشگری روستایی منبع با ارزش اشتغالزایی و ایجاد درآمد (Li & Zhang,2022) است و می تواند وسیله مهمی برای توسعه اجتماعی-اقتصادی جوامع روستایی (Ballina,2020) باشد و به حمایت از محیط زیست و فرهنگ روستایی، تولید درآمد (Rosalina et al,2021: 137)، جذب سرمایه، جلوگیری از مهاجرت روستائیان و متنوع سازی اقتصاد (Liu et al,2020) بپردازد. با توجه به همین تاثیرگذاری، امروزه گردشگری روستایی در بسیاری از کشورها، رو به توسعه گذاشته و روز به روز بر اهمیت آن افزوده می شود که این موضوع ناشی از رکود اقتصادی در سطح روستاها از یکسو (Musavand et al,2013: 81) و همچنین تاثیرات اجتماعی و اقتصادی غیرقابل انکار گردشگری در مناطق روستایی است. با عنایت به اهمیت گردشگری در اقتصاد و عرصه های فرهنگی و اجتماعی، توجه به آن ضروری است (Hajeh Feroshnia,2022: 24).

در راستای گردشگری پایدار، عوامل مختلفی تاثیرگذار هستند که از جنبه های گوناگون همواره مورد توجه بوده است. در این راستا یکی از موضوعاتی که کمتر به آن توجه شده و به نظر می رسد تاثیرات زیادی نیز به همراه داشته باشد، پایداری منابع توسعه گردشگری است (Buckley et al,2017). در حقیقت با وجود توسعه گردشگری در چند دهه گذشته، اما گردشگری به ویژه گردشگری روستایی آنچنان که باید، تاثیر مثبت اقتصادی و اجتماعی به صورت یکپارچه از رشد صنعت گردشگری پذیرفته است. گردشگری زمانی معنای پایدار پیدا می کند که بتواند از نظر ایجاد مشاغل جدید، افزایش درآمدها، روابط فرهنگی و غیره تغییرات قابل توجه ای ایجاد نماید (Tarlow,2014:140). منابع گردشگری متنوع هستند و این منابع نقش مهمی در توسعه چشم انداز برنامه ریزی گردشگری ایفا می کند. بناهای تاریخی، طرح های سنتی و فرهنگی، بناها با معماری باستانی، سبک زندگی منطقه ای و محیط های دارای چشم انداز طبیعی، پتانسیل های اصلی توسعه گردشگری خواهند بود. منابع گردشگری شامل ارزش های طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی هستند (نیتی، ۱۳۹۹: ۴۵۷). این منابع برای آنکه بتواند در راستای توسعه گردشگری کارآمد باشند، بایستی به یک پایداری مطلوب برسند (Krasojević & Djordjević,2017). پایداری منابع گردشگری از یکسو با حفظ و نگهداری آنها با هدف عدم زوال قابل تحقق است (Kim et al,2019) و از سوی دیگر با بهره برداری پایدار و مستمر در راستای توسعه گردشگری (Zhang et al,2019)، دارای تاثیرات قابل توجه ای در سکونتگاه های انسانی است.

حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری از جمله گردشگری روستایی تحت تاثیر عوامل مختلفی است. این عوامل جنبه های مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و... را شامل می شود. (Mohammadi et al,2018) نشان دادند که مشارکت روستائیان، افزایش فرصت های شغلی، کاهش بیکاری، بهبود زیرساخت ها، نهادینه سازی مهمان نوازی و فرهنگ گردشگری پذیر، مهمترین عوامل تاثیرگذار در پایداری گردشگری روستایی هستند. (Niyati,2019) نشان داد که منابع گردشگری شامل جاذبه ها و ارزش های مختلف طبیعی، فرهنگی، تاریخی، اقتصادی و محیطی است که مشارکت جامعه محلی، آموزش، حفظ منابع و توسعه درست زیرساخت ها در

صنعت گردشگری در کشور نیازمند برنامه ریزی و بهره گیری از تمامی ظرفیت ها و جاذبه های موجود در مناطق مختلف کشور و توسعه متوازن و هماهنگ آن ها می باشد. تحلیل توسعه گردشگری در مناطق از جمله مناطق روستایی یکی از الزامات مهم توسعه پایدار گردشگری و اجتناب از ایجاد و توسعه نابرابری های فضایی است. شهرستان پاوه در استان کرمانشاه به عنوان یکی از مناطقی مطرح است که روستاهای گردشگری زیادی را به واسطه منابع تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و طبیعی دارا است. موقعیت جغرافیایی و وجود جاذبه های مختلف به ویژه منابع اکوتوریسمی، جایگاه ویژه ای را برای این شهرستان جهت جذب گردشگر در بخش روستایی فراهم نموده است (Safari, 2022). منابع توسعه گردشگری روستایی این منطقه متنوع بوده و به واسطه همین تنوع و موقعیت جغرافیایی، همواره گردشگران بسیاری را به سمت خود جذب نموده است. آنچه که در زمینه منابع توسعه گردشگری روستایی این منطقه مهم است، حفظ و پایداری منابع گردشگری است؛ چرا که بخش زیادی از منابع توسعه گردشگری منطقه ریشه در منابع طبیعی و فرهنگی آن دارد. به واسطه تغییرات نظام جهانی و تاثیرات تکنولوژی، گردشگری تغییراتی زیادی به خود دیده است و این تاثیرگذاری سبب زوال برخی منابع طبیعی و فرهنگی می شود. منطقه پاوه و روستاهای آن نیز از این موضوع نمی تواند مستثنی باشد. بنابراین مساله اصلی این است که حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری در مناطق روستایی دارای اهمیت است و مدیریت این موضوع نیازمند شناخت دقیق مساله و عوامل تاثیرگذار در این زمینه است؛ چرا که با شناخت و سپس برنامه ریزی می تواند این عوامل را کنترل و مدیریت نمود. از این رو در تحقیق حاضر سعی شده که در ابتدا عوامل موثر بر پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه شناخته و تحلیل گردد و در ادامه نیز راهکارهای مطلوب در این زمینه مطرح و ارائه شود.

۲. روش تحقیق

روش تحقیق بر مبنای هدف توصیفی-تحلیلی و از نوع کاربردی و بر اساس روش، کمی است. داده های تحقیق حاصل مطالعه پیمایشی در سطح جوامع روستایی است. ابزار اصلی تحقیق،

پایداری منابع گردشگری موثر هستند. Bakhshi Nekhad (2019)) نتیجه گرفت که مهم ترین ظرفیت های گردشگری در روستاها شامل مناطق بکر طبیعی، آب و هوای مطبوع و به ویژه جذابیت های زندگی بکر عشایری و مهم ترین ضعف صنعت گردشگری در مناطق، نبود برنامه ریزی، کمبود امکانات اقامتی و بهداشتی و ضعف فرهنگ گردشگری است. Garau (2015) به نقش حمایت های دولتی، بهبود زیرساخت ها، ترتیب نیروی متخصص گردشگری، تبلیغات در زمینه اهمیت منابع گردشگری، تامین امنیت و تامین خدمات رفاهی گردشگران در زمینه حفظ و پایداری منابع گردشگری تاکید دارد. Tolon-Becerra (2016) به تاثیر عواملی از جمله اطلاع از وجود جاذبه خاص، امنیت، سهولت دسترسی، برخورداری از خدمات، رضایت جامعه میزبان از گردشگر، حفاظت از منابع گردشگری توسط گردشگران و فرهنگ نگهداری از ظرفیت های گردشگری در راستای پایداری منابع اشاره دارند. Gössling (2017) به نقش مهم فناوری و توسعه تکنولوژی در ایجاد پایداری گردشگری اشاره دارد. Martínez et al (2019)، به نقش مهم اجتماعات محلی و تامین منابع مالی در پایداری منابع گردشگری تاکید دارند. Purnomo et al (2020) نتیجه گرفتند که عواملی از جمله تامین خدمات، توسعه زیرساخت ها، امنیت و فرهنگ جامعه میزبان بیشترین نقش را می تواند در توسعه گردشگری و منابع مرتبط با آن داشته باشد. Han (2021) نیز به نقش مهم دولت و اعمال سیاست های نگهداری بناها و منابع گردشگری، مشارکت جامعه میزبان و خوداتکایی اقتصادی آنها در پایداری منابع گردشگری اشاره دارند. Nguyen et al (2022) نشان داد که ایجاد خدمات زیربنایی، بهبود تسهیلات و امکانات اقامتگاهی و پذیرایی، تبلیغات در زمینه گردشگری، ایجاد فعالیت های مکمل، حفظ آثار تاریخی و طبیعی و همچنین ارتقاء و معرفی ارزش های فرهنگی جامعه میزبان را در راستای پایداری منابع گردشگری موثر دانسته اند.

کنکاش در تحقیقات مختلف نشان می دهد که پایداری منابع توسعه گردشگری، تحت تاثیر عوامل و شاخص هایی متنوعی است که این عوامل می تواند در کوتاه مدت و بلندمدت به ایجاد تغییرات مثبت در توسعه گردشگری منجر شوند. علاوه بر این، بستر لازم را برای پایداری و حفظ منابع گردشگری اعم از تاریخی، طبیعی، فرهنگی و اقتصادی فراهم می نماید. توسعه

سرشماری (۱۳۹۵) بالغ بر ۳۸۴۸ نفر بوده که بر این اساس حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران بالغ ۳۴۹ نفر محاسبه شد (جدول ۲). برای تجزیه و تحلیل داده ها نیز از نرم افزار SPSS و آزمون های آماری مناسب استفاده شد.

پرسش نامه محقق ساخته است که روایی آن توسط کارشناسان و خبرگان انجام و تایید شد. پایایی آن نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ مورد تایید قرار گرفت که برای بخش های مختلف پرسش نامه مقدار بالای ۰/۷۰ به دست آمد (جدول ۱). جامعه آماری این تحقیق را ساکنان سه روستای حجیج، خانقاه و شمشیر تشکیل داده اند. جمعیت این سه روستا بر اساس آخرین

جدول ۱. مقدار آلفای کرونباخ برای شاخص های تحقیق

پایایی		عوامل	بعد
ضریب	تعداد نماگر		
۰/۸۰۱	۸	عوامل اجتماعی	حفظ و پایداری منابع گردشگری
۰/۷۹۳	۶	عوامل اقتصادی	
۰/۷۵۳	۷	عوامل زیرساختی	
۰/۷۴۹	۷	عوامل زیست محیطی	
۰/۷۳۵	۲۰	راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری	

(Author, 2023)

جدول ۲. مناطق روستایی مورد مطالعه و حجم نمونه

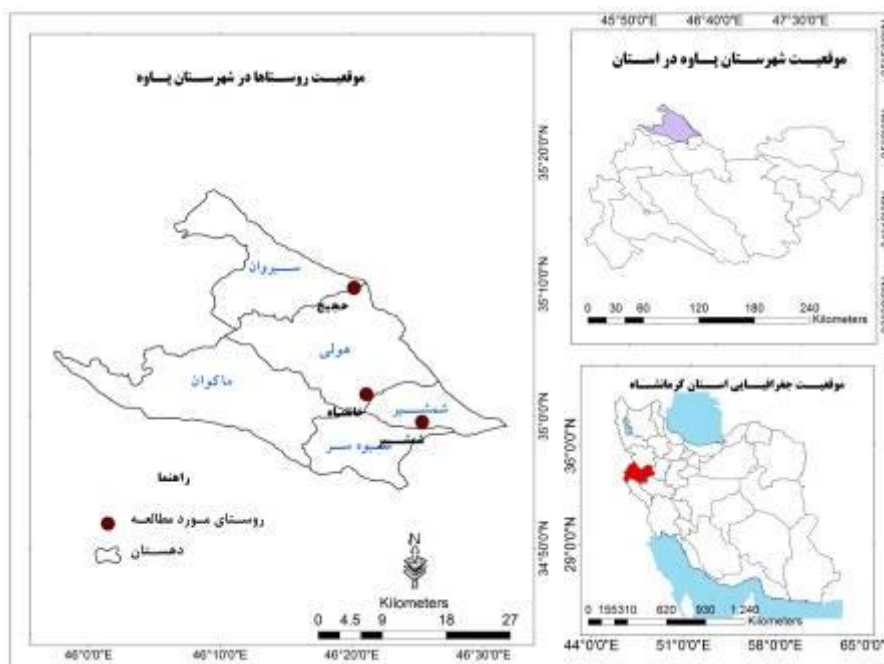
حجم نمونه	جمعیت (نفر)	ردیف
۲۹	۳۲۱	حجیج
۱۱۸	۱۳۰۵	خانقاه
۲۰۲	۲۲۲۲	شمشیر
۳۴۹	۳۸۴۸	جمع

(Author, 2023)

۱.۲. محدوده مورد مطالعه

مقاصد گردشگری در طی سال های گذشته محسوب می شوند. ارتفاعات شاهو، چشمه بل، سد داریان، رودخانه سیروان، عبادتگاه چله خانه، عبادتگاه خانقاه، حوض پیر، مسجد جامع، خانه های قدیمی، اقامتگاه های بوم گردی، دشت های میشیاب و چهل تنان، قله ی تاریخی پیازدول و چشمه های خوره له و جای جای شاهو، چشمه شلم ناو، کوه دالانی، آبشار شلم ناو و بنای زیارتگاه باواشیخ حسن از مهمترین منابع گردشگری روستاهای مورد مطالعه محسوب می شوند. علاوه بر این منابع گردشگری دیگری در بخش صنایع دستی و فرهنگی و همچنین آداب و رسوم و سوغات نیز وجود دارد که در نوع خود دارای اهمیت و جذب کننده گردشگران هستند. در واقع این روستاها دارای منابع گردشگری متنوع اعم از تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و طبیعی هستند (شکل ۱).

محدوده مورد مطالعه این تحقیق سه روستای گردشگری حجیج، خانقاه و شمشیر در شهرستان پاوه در استان کرمانشاه می باشد. از جمله روستاهای گردشگری استان کرمانشاه می توان به قوری قلعه، رمقان، چرمه، فش، هجیج، شمشیر، خانقاه، پیران، هرسم، سرخه دیزه، کندوله، شالان، نجوبران، انجاورود گلین و حریر اشاره نمود که سه روستا از موارد ذکر شده در شهرستان پاوه قرار دارند. جمعیت سه روستای حجیج، خانقاه و شمشیر بر اساس آمار سال ۱۳۹۵، به ترتیب برابر با ۳۲۱، ۱۳۰۵ و ۲۲۲۲ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). این روستاها دارای جاذبه های تاریخی و طبیعی متنوعی هستند که سالانه گردشگران زیادی را به سوی خود جذب می نمایند. این روستاها به واسطه همین جاذبه های متنوع از جمله صنایع دستی، آداب و رسوم، جنگل ها و طبیعت بکر، چشمه های کم نظیر، بافت و معماری پلکانی روستاها و جاذبه های تاریخی از مهمترین

شکل ۱. نقشه موقعیت سه روستای مورد مطالعه در شهرستان پاوه و استان کرمانشاه (Author, 2023),(Mapping Organization of Iran, 2013)

دیدگاه روستاییان در زمینه وضعیت کنونی ورود گردشگری به روستاها نشان می دهد که میانگین این شاخص، ۳/۳۲۶ است و لذا وضعیت گردشگری روستاها، متوسط ارزیابی شده است. توزیع فراوانی مربوط به این شاخص که بیشتر به سمت گزینه های زیاد و متوسط نیز می باشد این مطلب را تایید می نماید. همچنین میانگین شاخص پیش بینی ساکنان روستاها از گردشگری در ۱۰ سال آینده نیز مثبت ارزیابی می شود؛ چرا که میانگین این شاخص ۳/۷۹۰ بوده که بیشتر از حد متوسط (۳) بوده است. توزیع فراوانی این شاخص که شامل گزینه های خوب و خیلی خوب است نیز تایید کننده این مطلب است (جدول ۳).

۳. یافته های پژوهش

بررسی توصیفی متغیر جنس در سطح نمونه آماری نشان می دهد که ۷۹/۴ درصد نمونه از گروه مردان (معادل ۲۷۷ نفر) و ۲۰/۶ درصد نیز از گروه زنان (۷۲ نفر) هستند. توزیع مناسبی از نظر این متغیر وجود دارد. بررسی گروه های سنی نشان می دهد که بیشترین جمعیت نمونه مربوط به طبقه ۴۱ تا ۵۰ سال با ۱۸۶ نفر یعنی ۵۳/۳ درصد نمونه و سپس ۵۱ تا ۶۰ سال ۳۵/۸ درصد است. همچنین کمترین حجم نمونه از نظر متغیر سن مربوط به طبقه ۲۱ تا ۳۰ سال با ۱ نفر یعنی ۰/۳ درصد است. همچنین ۹/۵ درصد افراد دارای تحصیلات متوسطه، ۲۸/۹ درصد دیپلم، ۱۸/۳ درصد فوق دیپلم، ۲۶/۹ درصد لیسانس و ۱۵/۸ درصد نیز فوق لیسانس نداشته اند. افرادی نیز ابتدایی و راهنمایی داشته اند. علاوه بر این بررسی

جدول ۳. ارزیابی دیدگاه ساکنان روستاها نسبت به وضعیت گردشگری روستاها

شاخص	توزیع فراوانی				
	خیلی کم (بد)	کم (بد)	متوسط	زیاد (خوب)	خیلی زیاد (خوب)
وضعیت کنونی ورود گردشگر	۱۶ نفر (۴/۶ درصد)	۲۲ نفر (۶/۳ درصد)	۱۵۷ نفر (۴۵ درصد)	۱۴۰ نفر (۴۰/۱ درصد)	۱۴ نفر (۴ درصد)
پیش بینی شما از گردشگری روستا طی ۱۰ سال آینده	۱۲ نفر (۳/۴ درصد)	۳۷ نفر (۱۰/۶ درصد)	۲۰ نفر (۵/۷ درصد)	۲۲۳ نفر (۶۳/۹ درصد)	۵۷ نفر (۱۶/۳ درصد)

(Author, 2023)

۱,۳. بررسی عوامل اجتماعی تاثیرگذار بر پایداری منابع گردشگری

مقدار (۳) بیشتر از نسبت مشاهده شده برای گروه دو (بیشتر از ۳) بوده است. همچنین امنیت گردشگر در محیط روستا (۴/۱۱۷)؛ مهمانوازی جامعه روستایی از گردشگر (۴/۴۵۸)؛ ارتباط اخلاقی و انسانی بین گردشگر و روستاییان (۳/۷۸۲) از عوامل اجتماعی تاثیرگذار محسوب می شوند که وضعیت تقریباً مناسب و خوبی را در زمینه پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی دارا هستند. مشارکت مردم در حفظ جاذبه ها با سطح معناداری ۰/۹۱۵، بیشتر از ۰/۰۵ و معنادار نبوده است. میانگین این عامل نیز برابر با ۲/۹۹۷ بوده که در نتیجه وضعیت متوسطی را نشان می دهد. همچنین نتیجه آزمون مجموع عوامل اجتماعی نیز نشانگر آن است که همه عوامل در سطح بیشتر از ۰/۰۵ و برابر با ۰/۷۴۸ معنادار نبوده اند. میانگین این عوامل نیز ۳/۱۷۵ است. این میانگین نشان می دهد عوامل اجتماعی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی متوسط ارزیابی می شوند (جدول ۴).

بررسی نتیجه آزمون دو جمله ای در زمینه عوامل اجتماعی تاثیرگذار بر پایداری منابع گردشگری نشان می دهد که بجز عامل مشارکت مردم در حفظ جاذبه ها ، دیگر عوامل اجتماعی تاثیرگذار در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده اند. بررسی جهت معناداری با توجه به میانگین های گزارش شده نشان می دهد که عواملی شامل سطح آگاهی و دانش عمومی جامعه محلی از منابع (۲/۹۶۲)؛ حفظ منابع و سنت های فرهنگی و محلی گردشگری (۲/۹۲۵)؛ ماندگاری جمعیت در روستاها (۲/۱۳۷)؛ اطلاع رسانی و تبلیغات نسبت به جایگاه و ارزش منابع گردشگری (۲/۰۲۰)، دارای میانگین پایین تر از حد متوسط آزمون (۳) بوده اند و با توجه به میانگین های گزارش شده، عوامل ذکر شده در وضعیت نامناسب و رو به ضعیفی قرار دارند. مقایسه نسبت مشاهده شده آزمون برای این عوامل نیز بخوبی این معناداری را نشان می دهد؛ چرا که نسبت مشاهده در گروه یک (کمتر از

جدول ۴. سنجش معناداری عوامل اجتماعی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی

میانگین	p-value	نسبت مورد آزمون	نسبت مشاهده گروه دو (بیشتر از ۳)	نسبت مشاهده گروه یک (کمتر از ۳)	عامل
۲/۹۶۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۴۰	۰/۶۰	سطح آگاهی و دانش عمومی جامعه محلی از منابع
۲/۹۲۵	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۳۶	۰/۶۴	حفظ منابع و سنت های فرهنگی و محلی گردشگری
۲/۱۳۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۶	۰/۸۴	ماندگاری جمعیت در روستاها
۲/۹۹۷	۰/۹۱۵	۰/۵۰	۰/۵۰	۰/۵۰	مشارکت مردم در حفظ جاذبه ها
۴/۱۱۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۸۵	۰/۱۵	امنیت گردشگر در محیط روستا
۴/۴۵۸	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۹۴	۰/۰۶	مهمانوازی جامعه روستایی از گردشگر
۳/۷۸۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۷۷	۰/۲۳	ارتباط اخلاقی و انسانی بین گردشگر و روستاییان
۲/۰۲۰	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۶	۰/۷۴	اطلاع رسانی و تبلیغات نسبت به جایگاه و ارزش منابع گردشگری
۳/۱۷۵	۰/۷۴۸	۰/۵۰	۰/۵۱	۰/۴۹	مجموع مقیاس

(Author, 2023)

۲,۳. بررسی عوامل اقتصادی تاثیرگذار بر پایداری

منابع گردشگری

نتیجه بررسی عوامل اقتصادی تاثیرگذار بر پایداری منابع گردشگری نشان می دهد که همه عوامل اقتصادی در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده اند. بررسی جهت معناداری با توجه به میانگین های گزارش شده نشان می دهد که عوامل اقتصادی شامل اشتغال جامعه روستایی در بخش گردشگری روستا (۲/۱۷۴)؛ وجود درآمدهای مناسب از گردشگری روستا (۱/۷۷۳)؛ کاهش فقر و محرومیت (۲/۱۲۸)؛ تامین منابع حفظ و نگهداری جاذبه های گردشگری (۱/۹۲۲)؛ فرصت های شغلی جدید در گردشگری روستا (۲/۱۸۶)؛ فعالیت های متنوع در پیرامون منابع گردشگری (۲/۶۰۱)، دارای میانگین پایین تر از حد متوسط آزمون (۳) بوده اند و با توجه به

میانگین های گزارش شده، عوامل ذکر شده در وضعیت ضعیفی قرار دارند. مقایسه نسبت مشاهده شده آزمون برای این عوامل نیز بخوبی این معناداری را نشان می دهد؛ چرا که نسبت مشاهده در گروه یک (کمتر از مقدار ۳) بیشتر از نسبت مشاهده شده برای گروه دو (بیشتر از ۳) بوده است. همچنین نتیجه آزمون مجموع عوامل اقتصادی نیز نشانگر آن است که همه عوامل در سطح کمتر از ۰/۰۵ و برابر با ۰/۰۰۰ معنادار نبوده اند. میانگین این عوامل نیز ۲/۱۳۱ است. این میانگین نشان می دهد عوامل اقتصادی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی، ضعیف ارزیابی می شوند. در نتیجه جهت بهبود پایداری منابع گردشگری روستایی، بایستی عوامل اقتصادی ارتقاء یابند (جدول ۵).

جدول ۵. سنجش معناداری عوامل اقتصادی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی

عامل	نسبت مشاهده گروه یک (کمتر از ۳)	نسبت مشاهده گروه دو (بیشتر از ۳)	نسبت مورد آزمون	P-value	میانگین
اشتغال جامعه روستایی در بخش گردشگری روستا	۰/۸۵	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۱۷۴
وجود درآمدهای مناسب از گردشگری روستا	۰/۸۵	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۷۷۳
کاهش فقر و محرومیت	۰/۸۵	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۱۲۸
تامین منابع حفظ و نگهداری جاذبه های گردشگری	۰/۸۳	۰/۱۷	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۱/۹۲۲
فرصت های شغلی جدید در گردشگری روستا	۰/۷۴	۰/۲۶	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۱۸۶
فعالیت های متنوع در پیرامون منابع گردشگری	۰/۸۴	۰/۱۶	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۶۰۱
مجموع مقیاس	۰/۸۵	۰/۱۵	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۲/۱۳۱

(Author, 2023)

۳,۳. بررسی عوامل زیرساختی تاثیرگذار بر

پایداری منابع گردشگری

بررسی عوامل زیرساختی تاثیرگذار بر پایداری منابع گردشگری نشان می دهد که بجز عامل برخورداری از خدمات بهداشتی، دیگر عوامل زیرساختی در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده اند. بررسی جهت معناداری با توجه به میانگین نشان می دهد که وضعیت فناوری و اینترنت در زمینه روستا و منابع گردشگری (۴/۱۷۱) و وجود زیرساخت های دسترسی مناسب (جاده و...) (۳/۷۸۲)، دارای وضعیت مطلوبی هستند. البته این دو عامل نیز به ارتقا و توجه بیشتر نیازمند هستند. همچنین نتایج گویای آن است که وجود و تنوع

امکانات اقامتی-گردشگری روستا (۱/۷۶۵)؛ برخورداری از خدمات آموزشی و تبلیغاتی (۱/۹۹۷)؛ مراکز اطلاع رسانی برای معرفی جاذبه ها (۱/۸۷۹)؛ وجود خدمات پذیرایی در روستا (۱/۹۹۴) در روستاهای منطقه از شرایط نامناسب و ضعیفی برخوردار هستند. در واقع برای آنکه پایداری منابع توسعه گردشگری، اتفاق بیفتند بایستی این عوامل ارتقاء یابند. مقایسه نسبت مشاهده شده آزمون برای این عوامل نیز بخوبی این معناداری را نشان می دهد؛ چرا که نسبت مشاهده در گروه یک (کمتر از مقدار ۳) بیشتر از نسبت مشاهده شده برای گروه دو (بیشتر از ۳) بوده است. در زمینه عوامل زیرساختی، تنها عامل وضعیت فناوری و اینترنت در زمینه

پایداری منابع گردشگری روستایی، ضعیف ارزیابی می شوند. در نتیجه جهت بهبود پایداری منابع گردشگری روستایی، بایستی عوامل زیرساختی مورد تاکید و ارتقاء یابند(جدول ۶).

روستا و منابع گردشگری با میانگین ۴/۱۷۱، وضعیت مناسبی را نشان می دهد. نتیجه آزمون مجموع عوامل زیرساختی نیز نشانگر آن است که همه عوامل در سطح کمتر از ۰/۰۵ و برابر با ۰/۰۰۰ معنادار نبوده اند. میانگین این عوامل نیز ۲/۷۰۲ است. این میانگین نشان می دهد عوامل زیرساختی موثر بر حفظ و

جدول ۶. سنجش معناداری عوامل زیرساختی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی

میانگین	P-value	نسبت مورد آزمون	نسبت مشاهده گروه (دو)بیشتر	نسبت مشاهده گروه یک(کمتر از ۳)	عامل
۴/۱۷۱	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۷۷	۰/۲۳	وضعیت فناوری و اینترنت در زمینه روستا و منابع گردشگری
۱/۷۶۵	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۱	۰/۷۹	وجود و تنوع امکانات اقامتی-گردشگری روستا
۳/۳۲۹	۰/۱۰۸	۰/۵۰	۰/۴۶	۰/۵۴	برخورداری از خدمات بهداشتی
۱/۹۹۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۱	۰/۷۹	برخورداری از خدمات آموزشی و تبلیغاتی
۳/۷۸۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۶۹	۰/۳۱	وجود زیرساخت های دسترسی مناسب(جاده و...)
۱/۸۷۹	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۵	۰/۸۵	مراکز اطلاع رسانی برای معرفی جاذبه ها
۱/۹۹۴	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۲	۰/۷۸	وجود خدمات پذیرایی در روستا
۲/۷۰۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۶	۰/۷۴	مجموع مقیاس

(Author, 2023)

از مقدار (۳) بیشتر از نسبت مشاهده شده برای گروه دو(بیشتر از ۳) بوده است.

عواملی از جمله حفظ بناها و آثار تاریخی مطابق با محیط زیست با میانگین ۴/۴۱۲ و حفظ مناطق بکر روستا با میانگین ۳/۹۸۲، از وضعیت مطلوبی برخوردار بوده که می توانند در پایداری و حفظ منابع گردشگری موثر باشند. همچنین نتیجه آزمون مجموع عوامل زیست محیطی نیز نشانگر آن است که همه عوامل در سطح کمتر از ۰/۰۵ و برابر با ۰/۰۰۰ معنادار نبوده اند. میانگین این عوامل نیز ۳/۰۴۲ است. این میانگین نشان می دهد عوامل زیست محیطی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی، متوسط ارزیابی می شوند. در نتیجه جهت بهبود پایداری منابع گردشگری روستایی، بایستی عوامل زیست محیطی بررسی شده، مورد تاکید و برنامه ریزی قرار گیرند(جدول ۷).

۴,۳. بررسی عوامل زیست محیطی تاثیر گذار بر پایداری منابع گردشگری

بررسی عوامل زیست محیطی تاثیر گذار بر پایداری منابع گردشگری نشان می دهد که همه عوامل در سطح کمتر از ۰/۰۵ معنادار بوده اند. بررسی جهت معناداری با توجه به میانگین گزارش شده نشان می دهد که عوامل زیست محیطی شامل حفظ پوشش گیاهی(جنگل)(۲/۰۶۳)؛ حفظ گونه های جانوری در معرض خطر(۲/۵۲۷)؛ کاهش تخریب محیط زیست(۲/۲۴۶)؛ وجود سطل های زباله در سطح روستا(۲/۹۶۸)، دارای میانگین پایین تر از حد متوسط آزمون(۳) بوده اند و با توجه به میانگین های گزارش شده، عوامل ذکر شده در وضعیت ضعیفی قرار دارند. مقایسه نسبت مشاهده شده آزمون برای این عوامل نیز بخوبی این معناداری را نشان می دهد؛ چرا که نسبت مشاهده در گروه یک(کمتر

جدول ۷. سنجش معناداری عوامل زیست محیطی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی

میانگین	P-value	نسبت مورد آزمون	نسبت مشاهده گروه (دو(بیشتر)	نسبت مشاهده گروه یک(کمتر از ۳)	عامل
۲/۰۶۳	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۱۶	۰/۸۴	حفظ پوشش گیاهی(جنگل)
۲/۵۲۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۲۶	۰/۷۴	حفظ گونه های جانوری در معرض خطر
۲/۲۴۶	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۴۱	۰/۵۹	کاهش تخریب محیط زیست
۲/۹۶۸	۰/۰۰۱	۰/۵۰	۰/۳۴	۰/۶۶	وجود سطل های زباله در سطح روستا
۳/۰۹۷	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۸۹	۰/۱۱	حفظ کاربری اراضی مرتبط گردشگری
۴/۴۱۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۸۴	۰/۱۶	حفظ بناها و آثار تاریخی مطابق با محیط زیست
۳/۹۸۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۶۹	۰/۳۱	حفظ مناطق بکر روستا
۳/۰۴۲	۰/۰۰۰	۰/۵۰	۰/۳۵	۰/۶۵	مجموع مقیاس

(Author, 2023)

۵.۳. تفاوت معناداری پایداری منابع توسعه

گردشگری در روستاهای هدف

در این بخش هدف سنجش معناداری تفاوت پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف است. برای بررسی این موضوع از آزمون کروسکال والیس استفاده شده است. این آزمون یک آزمون ناپارامتری است که برای مقایسه سه یا بیش از سه گروه مستقل مورد استفاده قرار می گیرد. در تفسیر نتایج تفاوت تفاوت پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف بایستی اینگونه تفسیر کرد که برای سه عوامل اجتماعی پایداری منابع گردشگری (۰/۰۰۰)؛ عوامل

اقتصادی پایداری منابع گردشگری (۰/۰۰۰)؛ عوامل زیرساختی پایداری منابع گردشگری (۰/۰۰۰) و عوامل زیست محیطی پایداری منابع گردشگری (۰/۰۰۱) سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ گزارش شده است. به عبارت دیگر با اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که چهار عامل ذکر شده در زمینه پایداری منابع گردشگری در روستاهای هدف، متفاوت دارند. لذا بین ۳ روستای حجج، خانقاه و شمشیر از نظر عوامل پایداری منابع توسعه گردشگری تفاوت معناداری وجود دارد(جدول ۸).

جدول ۸. ارزیابی عوامل پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف (آزمون کروسکال - والیس)

Sig	DF	Chi-Square	عوامل
۰/۰۰۰	۲	۴۸/۷۶	عوامل اجتماعی پایداری منابع گردشگری
۰/۰۰۰	۲	۸۶/۰۲	عوامل اقتصادی پایداری منابع گردشگری
۰/۰۰۰	۲	۶۲/۹۲	عوامل زیرساختی پایداری منابع گردشگری
۰/۰۰۱	۲	۱۴/۲۹	عوامل زیست محیطی پایداری منابع گردشگری

(Author, 2023)

روستاها از لحاظ بررسی عوامل اجتماعی پایداری منابع گردشگری نشان می دهد که بیشترین تفاوت یا بهترین وضعیت مربوط به روستای خانقاه با میانگین رتبه ای ۲۲۳/۹ است. همچنین از لحاظ عوامل اقتصادی(۲۳۴/۵)، زیرساختی(۲۳۴/۳) و زیست محیطی(۱۸۶/۹) پایداری منابع گردشگری، روستای خانقاه بیشترین تفاوت را نشان می دهد.

نتیجه آزمون نشان داد که میان روستاهای مورد مطالعه از نظر سه عوامل پایداری منابع توسعه گردشگری، تفاوت معناداری وجود دارد. حال در این بخش برای اینکه این تفاوت ها مشخص شود می توان به میانگین رتبه های آزمون آماری کروسکال - والیس مراجعه نمود(جدول ۹). بررسی تفاوت

بنابراین روستای خانقاه از جنبه هر چهار عامل پایداری منابع توسعه گردشگری، وضعیت بهتری را دارد.

جدول ۹. تعیین تفاوت پایداری منابع توسعه گردشگری در روستاهای هدف

گروه (دسته بندی روستاها) - میانگین رتبه ای			شاخص
حجم نمونه	۲۹	۱۱۸	
گروه	حجیج	خانقاه	شمشیر
عوامل اجتماعی پایداری منابع گردشگری	۱۹۳/۷	۲۲۳/۹	۱۴۳/۷
عوامل اقتصادی پایداری منابع گردشگری	۲۲۷/۸	۲۳۴/۵	۱۳۲/۶
عوامل زیرساختی پایداری منابع گردشگری	۱۳۳/۰۵	۲۳۴/۳	۱۴۶/۳
عوامل زیست محیطی پایداری منابع گردشگری	۱۰۹/۸	۱۸۶/۹	۱۷۷/۳

(Author, 2023)

پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی، مقدار KMO برابر با (۰/۶۱۹) به دست آمده که نشان دهنده وضعیت مناسب داده ها برای تحلیل عاملی است. این مقدار باید بیشتر از ۰/۵۰ باشد. مقدار بارتلت نیز برابر با ۹۹۱۸/۴۱۹ به دست آمده و در سطح ۹۹ اطمینان معنادار (۰/۰۰۰) است (جدول ۱۰).

۶.۳. تحلیل عاملی راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی

در ادامه جهت حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی، راهبردهای آن نیز اتخاذ شد. با توجه به مطالعه، بیش از ۲۰ عامل یا راهکار جمع بندی و مورد تحلیل قرار گرفت تا از طریق آنها راهبردهای موثر شناخته شود. در مطالعه حاضر برای شناسایی راهبردهای موثر در حفظ و

جدول ۱۰. مقدار KMO و بارتلت راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی

KMO	۰/۶۱۹
بارتلت (Bartlett Test)	۹۹۱۸/۴۱۹
DF	۱۹۰
Sig	۰/۰۰۰

(Author, 2023)

گردشگری روستایی داشته است. همچنین راهبرد دوم ۱۹/۸۴ درصد از متغیر وابسته را تبیین می کنند. راهبردهای سوم تا ششم نیز به ترتیب ۱۵/۷۳ درصد، ۱۳/۰۴ درصد، ۷/۶۱۶ درصد و ۵/۰۹۹ درصد از متغیر وابسته را تبیین نموده اند.

متغیرهاست و هر چه مقدار آن بزرگتر باشد، نشان دهنده اهمیت و تاثیر بیشتر آن راهبرد است. نتایج جدول (۱۱) نشان می دهد که راهبرد اول بیشترین سهم (۲۴/۳۰ درصد) را در تبیین واریانس راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه

جدول ۱۱. مقادیر ویژه راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی

راهبرد	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
اول	۴/۸۶۱	۲۴/۳۰	۲۴/۳۰
دوم	۳/۹۶۸	۱۹/۸۴	۱۹/۱۴
سوم	۳/۱۴۶	۱۵/۷۳	۵۹/۷۳
چهارم	۲/۶۰۹	۱۳/۰۴	۷۲/۹۲
پنجم	۱/۵۲۳	۷/۶۱۶	۸۰/۵۴
ششم	۱/۰۲۰	۵/۰۹۹	۸۵/۶۳

(Author, 2023)

در حفظ مناطق بکر روستا. این متغیرها ۱۳/۰۴ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. راهبرد چهارم " راهبرد مشارکت روستاییان در حفظ منابع گردشگری " نام گذاری شد.

راهبرد پنجم: نتایج نشان می دهد که ۳ متغیر در راهبرد پنجم بارگذاری شده اند که عبارت اند از مشارکت در توسعه زیرساخت های گردشگری روستا؛ همکاری روستاییان در حفظ منابع تاریخی روستا؛ ارائه تسهیلات مالی جهت حفظ جاذبه های گردشگری. این متغیرها ۷/۶۱۶ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. با توجه به عوامل بارگذاری شده در این دسته، راهبرد پنجم " راهبرد تامین منابع مالی و اعتباری حفظ منابع فرهنگی " نام گذاری شد.

راهبرد ششم: نتایج نشان می دهد که ۴ متغیر در راهبرد ششم بارگذاری شده اند که عبارت اند از تامین نیاز مالی روستاییان جهت حفظ منابع فرهنگی گردشگری (صنایع دستی، آداب و...); اطلاع رسانی منابع فرهنگی روستا به گردشگران؛ تبلیغات برای ارائه آداب و رسوم جذب کننده گردشگر؛ ارائه محصولات فرهنگی روستا به گردشگران (صنایع دستی و...). این متغیرها ۵/۰۹۹ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. بنابراین، راهبرد ششم " راهبرد ایجاد و توسعه صنایع فرهنگی گردشگری " نام گذاری شد.

همچنین از نظر راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی نیز سه راهکار ارائه محصولات فرهنگی روستا به گردشگران (صنایع دستی و...) (۰/۹۳۵)؛ ارائه تسهیلات مالی جهت حفظ جاذبه های گردشگری (۰/۹۲۹) و همچنین تدوین برنامه های حفظ منابع طبیعی و فرهنگی روستا (۰/۹۲۳) در اولویت اول تا سوم شناخته شده اند.

بر اساس تحلیل انجام گرفته شده، تعداد ۶ راهبرد که مقدر ویژه آنها بزرگتر از عدد ۱ بوده، استخراج گردید که در ادامه ذکر شده اند (جدول ۱۲).

راهبرد اول: نتایج نشان می دهد که ۴ متغیر در راهبرد اول بارگذاری شده اند که عبارت اند از برگزاری جشنواره های سنتی و فرهنگی سالیانه؛ تبلیغ برای ارائه فرهنگ روستا به گردشگران؛ حفظ جایگاه آداب و رسوم گردشگری روستا؛ استفاده از ارزش های بومی جهت ارتقاء گردشگری روستا. این متغیرها ۲۴/۳۰ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. به طور کلی با توجه به عوامل بارگذاری شده در این دسته، راهبرد اول " راهبرد حفظ فرهنگ و ارزش های بومی " نام گذاری شد.

راهبرد دوم: نتایج نشان می دهد که ۴ متغیر در راهبرد دوم بارگذاری شده اند که عبارت اند از ایجاد اقامتگاه های بوم گردی در راستای حفظ طبیعت؛ بهبود دسترسی به جاذبه ها و منابع گردشگری؛ ارتقاء سطح دسترسی به اینترنت؛ بهبود خدمات گردشگری (پذیرایی، استراحت و...). این متغیرها ۱۹/۸۴ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. راهبرد دوم " راهبرد توسعه خدمات اقامتی-زیرساختی " نام گذاری شد.

راهبرد سوم: نتایج نشان می دهد که ۳ متغیر در راهبرد سوم بارگذاری شده اند که عبارت اند از بیلبردهای اطلاع رسانی قوانین برای گردشگران؛ اجرای درست قوانین محیط زیستی حفظ جاذبه ها؛ تدوین برنامه های حفظ منابع طبیعی و فرهنگی روستا. این متغیرها ۱۵/۷۳ درصد از واریانس کل راهکارهای موثر در حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی را تبیین کرده اند. به طور کلی با توجه به عوامل بارگذاری شده در این دسته، راهبرد سوم " راهبرد تدوین برنامه و قوانین حفظ منابع گردشگری " نام گذاری شد.

راهبرد چهارم: نتایج نشان می دهد که ۲ متغیر در راهبرد چهارم بارگذاری شده اند که عبارت اند از همکاری روستاییان در آگاهی دادن به گردشگران؛ همیاری روستاییان

جدول ۱۲. راهبردها و راهکارهای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی

مقدار ویژه	متغیر(راهکار)	بارعاملی	راهبرد
۲۴/۳۰	برگزاری جشنواره های سنتی و فرهنگی سالیانه	۰/۸۹۳	حفظ فرهنگ و ارزش های بومی
	تبلیغ برای ارائه فرهنگ روستا به گردشگران	۰/۸۸۶	
	حفظ جایگاه آداب و رسوم گردشگری روستا	۰/۵۵۰	
	استفاده از ارزش های بومی جهت ارتقاء گردشگری روستا	۰/۵۷۱	
۱۹/۸۴	ایجاد اقامتگاه های بوم گردی در راستای حفظ طبیعت	۰/۷۱۹	توسعه خدمات اقامتی - زیرساختی
	بهبود دسترسی به جاذبه ها و منابع گردشگری	۰/۹۱۴	
	ارتقاء سطح دسترسی به اینترنت	۰/۸۳۹	
	بهبود خدمات گردشگری(پذیرایی، استراحت و...)	۰/۷۵۴	
۱۵/۷۳	بیلبردهای اطلاع رسانی قوانین برای گردشگران	۰/۸۰۸	تدوین برنامه و قوانین حفظ منابع گردشگری
	اجرای درست قوانین محیط زیستی حفظ جاذبه ها	۰/۸۳۳	
	تدوین برنامه های حفظ منابع طبیعی و فرهنگی روستا	۰/۹۲۳	
	همکاری روستاییان در آگاهی دادن به گردشگران	۰/۶۹۷	
۱۳/۰۴	همیاری روستاییان در حفظ مناطق بکر روستا	۰/۹۲۱	مشارکت روستاییان در حفظ منابع گردشگری
	مشارکت در توسعه زیرساخت های گردشگری روستا	۰/۵۰۸	
	همکاری روستاییان در حفظ منابع تاریخی روستا	۰/۶۹۴	
	ارائه تسهیلات مالی جهت حفظ جاذبه های گردشگری	۰/۹۲۹	
۷/۶۱۶	تامین نیاز مالی روستاییان جهت حفظ منابع فرهنگی گردشگری(صنایع دستی، آداب و...)	۰/۸۷۷	ایجاد و توسعه صنایع فرهنگی گردشگری
	اطلاع رسانی منابع فرهنگی روستا به گردشگران	۰/۶۷۳	
	تبلیغات برای ارائه آداب و رسوم جذب کننده گردشگر	۰/۷۴۵	
	ارائه محصولات فرهنگی روستا به گردشگران(صنایع دستی و...)	۰/۹۳۵	

(Author, 2023)

گوناگونی است که در این تحقیق روی این موضوع و عوامل تاکید شده است.

نتیجه نشان داد که وضعیت عوامل اجتماعی موثر بر حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی، متوسط هستند؛ بگونه ای که سطح آگاهی و دانش عمومی جامعه محلی از منابع؛ حفظ منابع و سنت های فرهنگی و محلی گردشگری؛ ماندگاری جمعیت در روستاها؛ اطلاع رسانی و تبلیغات نسبت به جایگاه و ارزش منابع گردشگری، ضرایب ضعیفی را نشان می دهند. در زمینه اجتماعی، عواملی مانند امنیت، مهمانوازی و ارتباطات بین گردشگر و روستاییان، وضعیت مطلوبی دارد که در راستای پایداری منابع گردشگری و توسعه تاثیر گذار هستند. نتایج این بخش از تحقیق با تحقیقات محمدی و همکاران(۲۰۱۸)؛ نیتی(۲۰۱۹) و تولون و یسرا و همکاران(۲۰۱۶) در زمینه اهمیت عوامل اجتماعی از جمله مشارکت، امنیت، مهمان نوازی، ارتباطات و تعاملات فرهنگی همخوانی دارد؛ هر چند در این تحقیق وضعیت

۴. بحث و نتیجه گیری

گردشگری روستایی از مهمترین انواع گردشگری است که تحت تاثیر عوامل مختلف گسترش می یابد. با توجه به ویژگی های مختلف این نوع گردشگری، برنامه ریزی برای توسعه آن نیز نیازمند مطالعه از جنبه های گوناگون دارد. یکی از عوامل مهم در توسعه گردشگری روستایی، پایداری منابع آن است. منابع توسعه گردشگری روستایی متنوع هستند. بناهای تاریخی، طرح های سنتی و فرهنگی، بناها با معماری باستانی، سبک زندگی و محیط های دارای چشم انداز طبیعی، پتانسیل ها و منابع اصلی توسعه گردشگری در روستاها محسوب می شوند. منابع گردشگری روستایی در واقع شامل ارزش های طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و محیطی هستند. برای آنکه این منابع بتوانند در فرآیند توسعه روستایی و گردشگری قرار بگیرند، بایستی در حفظ و پایداری آنها، کوشید. پایداری منابع توسعه گردشگری در گروه عوامل

جمله وجود و تنوع امکانات اقامتی-گردشگری؛ برخورداری از خدمات آموزشی و تبلیغاتی؛ مراکز اطلاع رسانی برای معرفی جاذبه ها؛ وجود خدمات پذیرایی در روستاها ضعیف بوده و نبود شرایط مناسب برای زیرساخت های گردشگری، در ناپایداری منابع گردشگری موثر می باشد. البته در این زمینه عامل فناوری و اینترنت در زمینه روستا و منابع گردشگری، مطلوب ارزیابی شده است. تحقیقات همکاران (۲۰۱۹)، گارا (۲۰۱۵)، گاسلینگ (۲۰۱۷)، نگوین و همکاران (۲۰۲۲) نیز بر اهمیت زیرساخت های توسعه گردشگری اشاره دارند. این تحقیقات توسعه زیرساخت ها را برای پایداری و گسترش گردشگری مهم دانسته اند. بنابراین نتیجه این بخش از تحقیق با تحقیقات ذکر شده از نظر اهمیت و توجه به زیرساخت های گردشگری همپوشانی دارد.

نتیجه تایید می نماید که میان سه روستای حجیج، خانقاه و شمشیر، تفاوت معناداری از نظر پایداری منابع گردشگری وجود دارد که بیشترین تفاوت نیز مربوط به روستای خانقاه برای همه عوامل اقتصادی، اجتماعی، زیرساختی و زیست محیطی است. در واقع روستاهای حجیج نسبت به دو روستای دیگر، شرایط بهتری دارد و منابع توسعه گردشگری آنها از پایداری بهتری برخوردار می باشند. در راستای حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی شش راهبرد تدوین شده است که این راهبردها می تواند کارایی لازم و تاثیرگذاری در حفظ منابع گردشگری داشته باشند. این راهبردها عبارت اند از حفظ فرهنگ و ارزش های بومی؛ توسعه خدمات اقامتی-زیرساختی؛ تدوین برنامه و قوانین حفظ منابع گردشگری؛ مشارکت روستاییان در حفظ منابع گردشگری؛ تامین منابع مالی و اعتباری حفظ منابع فرهنگی؛ ایجاد و توسعه صنایع فرهنگی گردشگری. با توجه به نتایج اشاره شده، جهت حفظ و پایداری منابع توسعه گردشگری روستایی، بایستی همه عوامل مورد توجه جدی جهت ارتقاء قرار گیرند و راهبردهای پیشنهادی را نیز جهت بهبود شرایط مورد تاکید و برنامه ریزی قرار داد.

تکته

پژوهش حاضر نتیجه فعالیت علمی نویسنده است.

بسیاری از عوامل اجتماعی نامناسب و ضعیف ارزیابی شده است، اما بهبود این عوامل می تواند در پایداری منابع گردشگری موثر باشد. همچنین عوامل زیست محیطی تاثیرگذار بر پایداری منابع گردشگری نیز متوسط ارزیابی شده است؛ چنانچه عواملی از جمله حفظ بناها و آثار تاریخی مطابق با محیط زیست و حفظ مناطق بکر روستا، از وضعیت مطلوبی برخوردار بوده که می توانند در پایداری و حفظ منابع گردشگری موثر باشند. تحقیقات بخشی نژاد (۲۰۱۹) و تولون و بسرا و همکاران (۲۰۱۶) نیز بر حفاظت محیط و فضاهای طبیعی گردشگری تاکید دارند. نتیجه این تحقیق نیز نشان داد که عوامل زیست محیطی وضعیت متوسطی را دارند. بنابراین نتیجه این بخش از تحقیق با تحقیقات ذکر شده از نظر اهمیت عوامل زیست محیطی در پایداری منابع توسعه گردشگری همپوشانی دارد. در نتیجه جهت بهبود پایداری منابع گردشگری روستایی، بایستی عوامل اجتماعی و زیست محیطی، مورد تاکید و برنامه ریزی قرار گیرند.

علاوه بر این در زمینه عوامل اقتصادی، نتیجه گویای این مطلب است که عوامل اقتصادی از جمله اشتغال جامعه روستایی در بخش گردشگری روستا؛ درآمدهای بخش گردشگری؛ فقر و محرومیت؛ تامین منابع حفظ و نگهداری جاذبه های گردشگری؛ فرصت های شغلی جدید در گردشگری؛ فعالیت های متنوع در پیرامون منابع گردشگری، وضعیت نامناسبی را دارند. در واقع عوامل اقتصادی موثر بر حفظ و پایداری منابع گردشگری روستایی، ضعیف ارزیابی می شوند. تحقیقات محمدی و همکاران (۲۰۱۸)، مارتینز و همکاران (۲۰۱۹) و هان (۲۰۲۱) نیز به نقش مهم عوامل اقتصادی از جمله فرصت های شغلی، خوداتکایی اقتصادی جامعه روستایی، منابع مالی، اشتغال و... در راستای حفظ و پایداری توسعه گردشگری اشاره دارند که نتایج این بخش از تحقیق در زمینه اهمیت عوامل اقتصادی را تایید می نماید. بنابراین بایستی عوامل اقتصادی موثر در پایداری گردشگری روستایی مورد مطالعه به طور جدی مورد تاکید باشد و ارتقاء یابند. در زمینه عوامل زیرساختی نیز، بایستی اینگونه بیان نمود که وضعیت عوامل زیرساختی در پایداری منابع گردشگری نیز ضعیف ارزیابی شده اند. بگونه ای که عواملی از

فهرست منابع

- Askarpour, M.H., Mohammadinejad, A., Moghdisi, R. 2013. "Effective factors on the supply of rural tourism". *Journal of Village and Development*, Vol. 23, No. 4. pp. 1-22. <https://www.sid.ir/paper/382068/fa> (In Persian)
- Bakshinejad, M. 2019. "Explanation of tourism capacities for the development of rural areas of Chaharmahal and Bakhtiari province". *Spatial Planning*, Vol.10, N.4. pp. 1-23. Dio: 10.22108/sppl.2020.116552.1374 (In Persian).
- Buckley, R. C., Guitart, D., & Shakeela, A. 2017. "Contested surf tourism resources in the Maldives". *Annals of Tourism Research*, Vol.64.No.2.pp. 185-199. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2017.03.005>
- Garau, C. 2015. "Perspectives on cultural and sustainable rural tourism in a smart region: The case study of marmilla in Sardinia (Italy)". *Journal of Sustainability*.Vol.7. No.5.pp.12-25. <https://doi.org/10.3390/su7066412>
- Gössling, S. 2017. "Tourism, information technologies and sustainability: an exploratory review". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol.25. No.7.pp.1024-1041. <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1122017>
- Hajeh Feroshnia, S. 2022. "Evaluation of the importance of ecotourism, agrotourism and geotourism in the development of the tourism industry (Study case: Semiram county)". *Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas*, vol.3, No. 2. pp. 21-38. Doi:10.52547/gsama.3.2.21 (In Persian)
- Han, H. 2021. "Consumer behavior and environmental sustainability in tourism and hospitality: A review of theories, concepts, and latest research". *Journal of Sustainable Tourism*, Vol. 29. No.7.pp. 1021-1042. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003256274-1>
- Kim, S., Whitford, M., & Arcodia, C. 2019. "Development of intangible cultural heritage as a sustainable tourism resource: The intangible cultural heritage practitioners' perspectives". *Journal of Heritage Tourism*, Vol.14. No.5-6. Pp. 422-435. <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/full/10.5555/20193511203>
- Krasojević, B., & Djordjević, B. 201. "Intangible cultural heritage as tourism resource of Serbia". *Sociology and Anthropology*, Vol.5. No.6. pp.442-449. DOI: 10.13189/sa.2017.050602
- Li, W. Z., & Zhong, H. 2022. "Development of a smart tourism integration model to preserve the cultural heritage of ancient villages in Northern Guangxi". *Heritage Science*, Vol.10. No.1. pp. 1-15. <https://link.springer.com/article/10.1186/s40494-022-00724-3>
- Liu, C., Dou, X., Li, J., & CAI, L. A.2020. "Analyzing government role in rural tourism development: An empirical investigation from China". *Journal of Rural Studies*, Vol.79. No.2. pp.177-188. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.08.046>
- Lukjanova, J. 2019. "Problems and trends of regional tourism development in Latvia", *Journal of Economics Ecology Socium*, Vol.3. No.1. pp. 1-11. <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2019.3.1-1>
- Martínez, J. M. G., Martín, J. M. M., Fernández, J. A. S., & Mogorrón-Guerrero, H. 2020. "An analysis of the stability of rural tourism as a desired condition for sustainable tourism". *Journal of Business Research*, Vol.100. No.2.pp. 165-174. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.03.033>
- Milova, Y., Piskovets, E., Chernyshenko, M. 2017. "Challenges and Opportunities for Regional Tourism Development, *Advances in Economics*", *Business and Management Research*, Vol.38. No.2. pp. 438-442. <https://www.atlantispress.com/proceedings/ttiess-17/25885474>
- Mohammadi, K., Mohammadzadeh, M. Sharghi, T. 2018. "Identification and investigation of factors affecting the sustainable development of rural tourism (Case study: Zarabad village, Al-Amut district, Eastern Qazvin)". *Journal of*

- Rural Development Strategies, Vol. 6.No.4, pp. 427-443. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2020.204571.1820> (In Persian)
- Murty, V. K., & Shankar, S. S. 2020. "Towards a scalable architecture for smart villages: the discovery phase". *Sustainability*, Vol.12. No.18, pp.1-17. <https://doi.org/10.3390/su12187580>
- Musavand, J., Mahmoudi, M., Cheraghi, R. 2013. "Development of rural tourism in the direction of sustainable development (Study example: Sorin village of Baneh County)", *Geographical Journal of Tourism Space*, Vol. 2.No.8. pp. 81-98. <https://www.sid.ir/paper/214268/fa> (In Persian)
- Nazari Sarmazeh, H., Seidaiy, S. 2021. "Analysis of the fundamental factors affecting the development of tourism entrepreneurship using qualitative comparative analysis of the fuzzy set (case study of Kohrang County)". *Journal of Geography and Planning*, Vol. 25. No.77. pp. 261-276. [10.22034/gp.2021.6526.2660](https://doi.org/10.22034/gp.2021.6526.2660) (In Persian)
- Nguyen, T. Q. T., Johnson, P., & Young, T. 2022. "Networking, coepetition and sustainability of tourism destinations". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol.50. No.1. pp.400-411. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.01.003>
- Niati, M.R. 2019. "Analysis and investigation of the role of tourism resources in the sustainable development of tourism in the city of Hyderabad, India", *New Attitudes in Human Geography*, Vol. 12.No.2. pp. 457-474. [Dio: 20.1001.1.66972251.1399.12.2.24.8](https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.01.003) (In Persian)
- Purnomo, S., Rahayu, E. S., Riani, A. L., Suminah, S., Udin, U.D.I.N .2020. "Empowerment model for sustainable tourism village in an emerging country". *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, Vol.7. No.2, pp.261-270. <https://www.researchgate.net/profile/Udin-Udin-2/publication/339567966>
- Rosalina, P. D., Dupre, K., & Wang, Y. 2021. "Rural tourism: A systematic literature review on definitions and challenges". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, Vol.47. No.2. pp.134-149. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.03.001>
- Sadeghi, M., Hafiz Rezazadeh, M., Karimian Bostani, M. 2022. "Future research of urban tourism development (case study: Ardabil city)". *Journal of geographical studies of mountainous areas*, Vol. 3, No. 2. pp. 121-140. [Doi:10.52547/gsma.3.2.167](https://doi.org/10.52547/gsma.3.2.167) (In Persian)
- Safari Ali Akbari, M. 2022. "Analysis of the intelligent tourism platform in the target villages of tourism and the obstacles ahead (case study: Paveh city)". *Journal of Sustainable Development of Space and Village*, Vol. 3, No. 4. pp. 56-74. [Dio: 10.22077/vssd.2023.5697.1138](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.5697.1138) (In Persian)
- Tarlow, P.2014. "Tourism Security: Strategies for Effectively Managing Travel Risk and Safety". *Tourism Management*, Vol.16.No.2, pp.138-150. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2021.10327>
- Tolon-Becerra, A., Lastra-Bravo, X. and Galdeano-Gomez, E. ۲۰۱۶. "Endogenous model for sustainable development in Spanish rural areas". *International Journal of Sustainable Society*, Vol.2.No.2, pp.156-176. <https://doi.org/10.1504/IJSSoc.2010.033628>
- Zhang, S., Zhong, L., Ju, H., & Wang, Y. 2019. "Land border tourism resources in China: spatial patterns and tourism management". *Sustainability*, Vol.11. No.1, pp. 236-254. <https://doi.org/10.3390/su11010236>